

STUDIA

Redactie door Valerie VRANCKEN

Registreren, corresponderen en bewaren

*Archiefvorming in stedelijke en familiale context in
de vroegmoderne tijd*

Offprint

CALLEWIER, Hendrik (2026). An Archivist's Nightmare. Het conglomeraat de Thiennes-de Limburg Stirum : familiearchief of documentatie ?

In Valerie VRANCKEN (red.), *Registreren, corresponderen en bewaren : Archiefvorming in stedelijke en familiale context in de vroegmoderne tijd* (Studia, 180, pp. 137–145). State Archives of Belgium.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20583213>

Registreren, corresponderen en bewaren

*Archiefvorming in stedelijke en familiale context in
de vroegmoderne tijd*

Acta van de studiedagen gehouden op 15 maart en 3 september 2019 te Leuven

Redactie door
Valerie VRANCKEN

Brussel
2026

ALGEMEEN RIJKSARCHIEF
EN
RIJKSARCHIEF IN DE PROVINCIËN

STUDIA

180

© Rijksarchief in België, 2026
Ruisbroekstraat 2-6, 1000 Brussel (België)
<http://www.arch.be>

De digitale versie van deze publicatie wordt verspreid onder de
Creative Commons-licentie CC BY-NC-ND 4.0.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20465480>

ISBN 978 94 6391 634 9
D/2026/531/038
Publicatienummer : 6675

An Archivist's Nightmare

Het conglomeraat de Thiennes-de Limburg Stirum: familiearchief of documentatie?

HENDRIK CALLEWIER

Familiearchieven hebben al sinds het ontstaan van de moderne archiefwetenschap een bijzonder statuut binnen het spectrum van archieven. Voor Muller, Feith en Fruin, de grondleggers van de archivaliek, dienden ze zonder meer als een buitenbeentje beschouwd te worden, waarop hun *Handleiding* (1898) strikt genomen niet kon toegepast worden:

*De stukken van een familie-archief vormen geen geheel, zij zijn meermalen op de meest sonderlinge wijze bijeengekomen en missen het organisch verband van een archief in de beteekenis, daaraan in deze handleiding gegeven. De regels voor gewone archieven kunnen daarom op familie- of huisarchieven niet toegepast worden.*¹

Sindsdien zijn de familiearchieven enigszins gerehabiliteerd. Waar in oudere definities nog sprake was van “persoonlijke archieven, afkomstig van dezelfde of van verwante families”, is volgens de *Archiefterminologie voor Vlaanderen en Nederland* (2003) een “familiearchief een overgeleverde combinatie van archieven van personen die tot elkaar in familiebetrekking staan”. Dat betekent dat het wel degelijk om ‘archief’ gaat, volgens dezelfde archiefterminologie een “geheel van archiefbescheiden, ontvangen of opgemaakt door een persoon, groep personen of organisatie”.² Deze definitie getuigt niet alleen van de stijgende waardering voor familiearchieven, maar ook van het erkennen van de specificiteit ervan.³ Deze omschrijvingen klinken mooi in de theorie, maar de praktijk ziet er helaas vaak minder rooskleurig uit. Net zoals andere organisaties dat doen, ontvangen en genereren families documenten. In tegenstelling tot veel van deze organisaties zijn private personen echter niet in een strak administratief keurslijf gedwongen. Dat betekent dat er van ‘standaard werkprocessen’, zo kenmerkend voor overheidsorganisaties, meestal geen sprake is. Er zit dan ook doorgaans weinig structuur in familiearchieven, laat staan dat er sprake is van een evenwichtige selectiepolitiek door de archiefvormer. Wat bewaard bleef, is te danken (of te wijten?) aan de willekeur van de personen in kwestie. Bovendien is de diversiteit en heterogeniteit van de documenttypes in familiearchieven erg groot. Zo weten we welke stukken we mogen verwachten in rechtbankarchieven (bv. strafdossiers, vonnisboeken, rollen, ...) of notarisarchieven (repertoria en minuten), terwijl dat in familiearchieven minder het geval is. Testamenten en huwelijkscontracten liggen bv. voor de hand, maar de *papiers d'office* en andere stukken kunnen zeer uiteenlopend zijn. Tot slot komt het niet zelden voor dat de archiefvormer(s) van familiearchieven de eigenlijke archiefbescheiden vermengden met documentatie. In sommige gevallen, zoals het familiearchief de Thiennes-

¹ MULLER S.FZ., FEITH J.A. en FRUIN R.TH.A., *Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven*, Groningen, 1898, p. 6.

² DEN TEULING A.J.M., *Archiefterminologie voor Nederland en Vlaanderen*, Den Haag, 2003, p. 10.

³ Voor een overzicht van het debat over de terminologie, zie VAN ACKER J., *Familiearchief: van definitie tot inventarisbeginsel*, in BAERTEN J., SCHEELINGS F. en VERHELST J. (ed.), *Besparen door degelijk archief- en documentbeheer (Archiefinitiatief, 3)*, Brussel, 1996, p. 23-26.

de Limburg Stirum, gebruikten latere generaties de archiefbescheiden van hun voorgangers als genealogische en historische documentatie. De stukken zijn in dat geval uit hun context gerukt en verliezen een deel van hun oorspronkelijke betekenis, maar geven ze ook een nieuwe. Dit stelt de archivaris, voor wie principes als 'oude orde' en respect voor het structuur- en herkomstbeginsel heilig zijn, voor onoverkomelijke problemen. In deze bijdrage wordt deze problematiek behandeld aan de hand van de case van het familiearchief de Thiennes-de Limburg Stirum.

Geschiedenis van de families de Thiennes en de Limburg Stirum

De leden van de families de Thiennes en de Limburg Stirum waren bijna vijfhonderd jaar lang kasteelheren in Rumbeke bij Roeselare.⁴ De oorsprong van het geslacht de Thiennes is echter te vinden in de Noord-Franse gemeente Thiennes (Tienen in het Nederlands). Pas vanaf de vijftiende eeuw zijn betrouwbare gegevens over de familiegeschiedenis beschikbaar. De familie de Thiennes bezit dan diverse heerlijkheden, waaronder die van Caëstre (Kaaster), eveneens in Noord-Frankrijk. Vermoedelijk in 1467 huwt Robrecht de Thiennes, heer van Kaaster, met de erfdochter van Rumbeke. Zijn zoon Jacob is de eerste de Thiennes die zich heer van Rumbeke mag noemen, een titel die in de familie blijft tot op het einde van het ancien régime. In 1649 slaagt Thomas III de Thiennes erin de heerlijkheid als graafschap te laten erkennen, waardoor hij voortaan als graaf van Rumbeke door het leven kan gaan. Vooral de zestiende-eeuwse telgen bouwen een indrukwekkende militaire en politieke loopbaan uit in dienst van de Habsburgse vorsten, maar in de loop van de zeventiende en de achttiende eeuw komt het uitgebreide familiale patrimonium onder toenemende druk te staan, onder meer door vroegtijdige overlijdens en door eindeloze processen tussen de erfgenamen. Het goederenbezit is aanzienlijk: niet alleen behoort het grootste gedeelte van het dorp Rumbeke aan de familie toe, ook in heel wat andere plaatsen in Midden- en Zuid-West-Vlaanderen verwerven de de Thiennes belangrijke heerlijkheden, zoals in Hulste, Oekene, Moorslede, Ardoeie, Pittem, ... Onder meer door huwelijksallianties, o.a. met de familie van der Gracht, komen ook heerlijkheden in Nederland, Noord-Frankrijk en in de omgeving van Doornik in hun bezit.

Toch is Rumbeke vanaf de zestiende eeuw tot op het einde van het ancien régime de belangrijkste verblijfplaats van de familie, al resideert de familie ook in het Noord-Franse Kaaster en gedurende een beperkte periode in Heukelum (Nederland). Bovendien is het, zeker in de winter, aangenamer toeven in meer comfortabele woningen die de familie bezit of huurt in steden als Gent, Ieper, Brugge en, tijdens de Oostenrijkse periode, Wenen. Die stedelijke residenties laten de familieleden bovendien toe om contacten te onderhouden met andere aristocraten en een politieke, militaire of ambtelijke carrière uit te bouwen.

De inval van de Fransen betekent niet alleen het einde van het feodale stelsel en dus van het graafschap Rumbeke, de familie is in 1802 ook gedwongen om het kasteel te verkopen aan een zijtak van het geslacht de Thiennes, het huis van Rumbeke-Leyenbourg. De oudste dochter van kasteelheer François Joseph de Thiennes-Leyenbourg de Rumbeke (1777-1855)

⁴ Voor de geschiedenis van de familie, zie CALLEWIER H., *De families de Thiennes en de Limburg Stirum en het kasteel van Rumbeke (eind 15de-begin 20ste eeuw)*, in NUYTENS M. (ed.), *Het kasteel van Rumbeke. Een oud verhaal - een nieuwe toekomst*, Tielt, 2019, p. 85-135. Een ouder overzicht van de familiegeschiedenis is o.a. terug te vinden in: GOETHALS F.V., *Histoire généalogique de la maison de Thiennes*, Brussel, 1848; DELBAERE-DUMOULIN J., *Kasteel en kasteelheren te Rumbeke*, in *Handelingen van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van Kortrijk*, nieuwe reeks, 1963-1964, 33, p. 5-200.

huwt in 1856 met Thierry de Limburg Stirum, waardoor het kasteel in handen komt van deze van oorsprong Duitse familie. Het echtpaar bezit in de tweede helft van de negentiende eeuw ook nog de kastelen van Hemsrode (in Anzegem) en Huldenberg (in Vlaams-Brabant), naast het middeleeuwse Adornesdomein in Brugge, en herenhuizen in Gent en Brussel. Na het overlijden van Thierry in 1911 wordt het patrimonium verdeeld en ontstaat er een West-Vlaamse en Brabantse tak van de familie. Het kasteel van Rumbeke wordt uiteindelijk verkocht in 1988, maar de familie resideert er dan al geruime tijd niet meer. In de negentiende en de twintigste eeuw zijn diverse leden van de familie politiek actief, voornamelijk op lokaal vlak, als senator, provincie- en gemeenteraadslid, of burgemeester.

De belangrijkste telg van de familie is ongetwijfeld Thierry de Limburg Stirum (1827-1911)⁵, zoon van een officier in het Nederlandse leger. Deze jurist is vanaf 1878 tot aan zijn dood quasi onafgebroken senator. Hij verdient echter vooral zijn sporen als historicus en genealoog. Thierry de Limburg Stirum is actief in diverse historische verenigingen, voornamelijk in Gent, maar ook in de Brugse Emulatie, waarvan hij van 1891 tot 1911 voorzitter is. Zijn naam is ook onlosmakelijk verbonden met de Koninklijke Commissie voor de oude wetten en verordeningen, waarvan hij eveneens enige tijd als voorzitter fungeert. Thierry de Limburg Stirum is namelijk bovenal een positivist, die zich onthoudt van interpretatie. Als historicus ziet hij voor zichzelf in eerste instantie een rol weggelegd als uitgever van bronnen. Zo tekent hij onder meer voor de publicaties van de *costuimen* van Kortrijk, Oudenaarde en Aalst en voor die van het cartularium van de Vlaamse graaf Lodewijk van Male.

Zijn zoon, Henri de Limburg Stirum (1864-1953), zal nooit uit de schaduw van zijn vader kunnen treden. Ook hij wordt actief in diverse historische en heraldische verenigingen, maar zijn wetenschappelijke verdiensten blijven eerder beperkt. In tegenstelling tot zijn vader schopt hij het wel tot burgemeester van Rumbeke, een functie die hij meer dan veertig jaar lang bekleedt, van 1904 tot 1946. Hij is meteen ook de laatste telg van de familie die het kasteel van Rumbeke bewoont.

Thierry en Henri de Limburg Stirum als verzamelaars

Thierry de Limburg Stirum, en in mindere mate zijn zoon Henri, is een verwoed verzamelaar van oude handschriften. Het bestaande familiearchief, dat voornamelijk teruggaat op dat van de familie de Thiennes, vult hij aan met allerlei handschriften die hij verwerft via openbare verkopen of antiquariaten.⁶ Bij sommige stukken vinden we nog de beschrijving uit de veilingscatalogus terug. Thierry onderhoudt nauwe contacten met archivariissen en andere verzamelaars. Dat blijkt niet alleen uit briefwisseling, maar ook het feit dat een aantal verzamelde stukken afkomstig is uit de nalatenschap van andere verzamelaars, zoals Eduard Van Damme (1806-1882).⁷

⁵ Over Thierry de Limburg Stirum, zie: FRANCIS C., *Tussen geschiedenis en politiek. Een intellectuele en politieke biografie van graaf Thierry de Limburg Stirum (1827-1911)*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling Katholieke Universiteit Leuven, Leuven, 2001.

⁶ Zie bv. oud nummer 117, dat volgens de oude omslag werd aangekocht op 23 maart 1877 bij Vyt in Gent.

⁷ Edouard Van Damme (Eeklo, 1806- Gent, 1882) verbleef tot 1850 in Veurne, waar hij meermaals schepen was. Daarna verhuisde hij naar Gent. Hij was provincieraadslid voor Oost-Vlaanderen, lid van de *Société d'Emulation* en de *Société des Beaux Arts* in Gent (net zoals Thierry de Limburg Stirum). Zijn verzameling werd in Gent geveild op 18 oktober 1882 door J. Fobe en C. Vyt. Een aantal van zijn documenten schonk hij aan het stadsarchief van Veurne, andere kwamen terecht bij verzamelaars, zoals Merghelynck maar ook de Limburg Stirum. Zie hierover o.a. DONCHE P., *Een mogelijke identificatie van een grafchriftenverzameling uit Veurne*, in *Biekorf*, 2005, 105, p. 131-133.

De interesse van Thierry gaat voornamelijk uit naar de geschiedenis van middeleeuws Vlaanderen en naar de geschiedenis van adellijke geslachten. Toch zijn de door hem verzamelde stukken erg heterogeen. Het verzamelen gebeurt dan ook weinig doordacht. De Limburg Stirum koopt bijvoorbeeld charters in bulk aan. Een partij van wellicht meer dan honderd oorkonden, waarvan de oudste uit de veertiende eeuw dateren, wordt hem bezorgd door de Brusselse boekhandelaar F. Olivier.⁸ De inhoud van het merendeel van dergelijke charters houdt geen enkel verband met de eigen familiegeschiedenis, of met andere interessegebieden van Thierry. Zo vinden we in zijn verzameling een reeks oorkonden van de abdij van Sint-Jan ten Berge in Terwaan terug, voornamelijk laatmiddeleeuwse rentebrieven.⁹ Evengoed treffen we fragmenten van andere familiearchieven aan, zoals van de familie Le Waitte uit Ath in Henegouwen,¹⁰ de familie van Edingen, heren van Kestergat in Vlaams-Brabant,¹¹ of de Brabantse adellijke familie Micault.¹²

De interesse in genealogie en heraldiek is bepalend voor de waardering die Thierry en Henri aan hun verzameling toekennen. Ze noteren op de omslagen de naam of namen van de families waarop de stukken betrekking hebben. De notities leren ons in sommige gevallen niets over de inhoud, wel over het doel van de verzameling. Zo lezen we op één van de oude omslagen: “*peuvent être intéressant au point de vue généalogique*”.¹³ Het concept archiefvormer is hen uiteraard vreemd. Bij de beschrijving van de archiefstukken gaat de meeste aandacht naar het voorkomen van familie- en plaatsnamen. Zo worden op een oude omslag stukken beschreven als “*documents dans lesquel [sic] figurent les noms de Thiennes, Rumbeke, Roulers*”.

De verzameling bestaat uiteindelijk voor een groot deel uit omslagen per familie, kerkelijke instelling, of - in mindere mate - historisch onderwerp. Het eigen familiearchief wordt gebruikt om de verzameling te verrijken. Een kwitantie voor de betaling van het intredegeld van een familielid in een klooster wordt bijvoorbeeld ondergebracht in de omslag over hetzelfde klooster, samen met gravures uit de *Flandria Illustrata*, bidprentjes van andere kloosterlingen of tekeningen van wapenschilden van abten of abdissen.¹⁴ De documentaire map over de familie Van Steeland bevat zo ook een akte van overdracht uit 1596 van een rente door de curatoren van Jacquemyne van Steenlandt aan Anselmus Opitius Adornes. Dit charter is ongetwijfeld afkomstig uit het archief van de familie Adornes, dat via de moeder van zijn echtgenote in het bezit komt van Thierry de Limburg Stirum en nu verspreid over het Rijksarchief Brugge en het stadarchief Brugge bewaard wordt.¹⁵

⁸ Volgens de omslag: “Envoi du libraire F. Olivier à Bruxelles”. Voorlopig nummer B1.

⁹ Het gaat om enkele tientallen charters uit de periode 1255-1595. Voorlopige nummers B1 en B5.

¹⁰ Rentebrieven en eigendomstitels uit de periode 1402-1720. Voorlopig nummer B1.

¹¹ Rentebrieven uit de periode 1480-1536. Voorlopig nummer B5.

¹² Voornamelijk (afschriften van) testamenten, huwelijkscontracten en genealogische nota's (zestiende-achtttiende eeuw).

¹³ Oud nummer 1194.

¹⁴ Zie bv. oud nummer 1225 met o.m. een kwitantie van de abdij van Oosteeklo uit 1759 en een kwitantie en brieven.

¹⁵ Over dit archief, zie GEIRNAERT N., *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting te Brugge (Brugse geschiedbronnen uitgegeven door het gemeentebestuur van Brugge, 19-20)*, 2 dln., Brugge, 1987-1989.

Een bewogen archiefgeschiedenis

De verzamelde stukken zijn samen met het eigenlijke familiearchief goed voor een conglomeraat van ongeveer 25 strekkende meter. Het oudste stuk is een rentebrief uit 1219 voor het hospitaal van Oudenaarde, het meest recente dateert uit 1983 en heeft betrekking op herstellingswerken aan het kasteeldomein van Rumbek. Dit conglomeraat is in vijf etappes tot stand gekomen. Na het overlijden van Thierry de Limburg Stirum (1911) werd een eerste gedeelte in bewaring gegeven bij het Rijksarchief. Het betreft voornamelijk archief van de diverse heerlijkheden, eigendom van de familie de Thiennes. In 1966 volgde de bewaargeving van een deel van de verzamelde stukken, vermengd met familiearchief. In 2015 schonk de familie vervolgens het merendeel van het archief dat nog bewaard wordt in het Adornesdomein in Brugge. Het gaat opnieuw om een mengeling van eigenlijk familiearchief en verzamelde stukken. Vervolgens werd in 2016 de verzameling van Joseph Delbaere aan het Rijksarchief overgedragen. Delbaere (1887-1972) was niet alleen gemeenteontvanger in Rumbek, maar ook heemkundige en auteur van diverse publicaties over het kasteel van Rumbek.¹⁶ In zijn verzameling werden talrijke stukken uit het archief van de families de Thiennes en de Limburg Stirum aangetroffen. Deze stukken werden afgezonderd en aan het conglomeraat toegevoegd. Tenslotte schonk graaf Frédéric de Limburg Stirum in 2020 een hoeveelheid archiefstukken, wellicht afkomstig uit het kasteel van Huldenberg, met betrekking tot de de Thiennes' en aanverwante families, waaronder de Baudequin de Peuthy en de Draeck. De schoonmoeder van Thierry de Limburg Stirum was Astérie de Draeck (1804-1882), laatste telg van deze familie. Via haar moeder, Marie de Baudequin de Peuthy (1781-1864), kwam het kasteel van Huldenberg in handen van de familie de Limburg Stirum.

Ook buiten het Rijksarchief is archief van de families de Thiennes en de Limburg Stirum terug te vinden. Zo werd op een veiling in 2017 een beperkte hoeveelheid archief door de stad Roeselare aangekocht. Het gaat voornamelijk om processtukken, huwelijkscontracten en testamenten van de zestiende tot de negentiende eeuw.¹⁷ Het is de bedoeling om op termijn deze archivalia aan het conglomeraat in Kortrijk toe te voegen. Substantiëler zijn de door Thierry de Limburg Stirum verzamelde stukken die zich nog in het kasteel van Huldenberg zouden bevinden, één van zijn geliefkoosde residenties.¹⁸ De afgelopen jaren zijn bovendien talrijke stukken, onder andere met betrekking tot de families Adornes, de Draeck, van der Gracht en de Baudequin de Peuthy, aangeboden op veilinghuizen in binnen- en buitenland. Wellicht hebben al deze documenten dezelfde oorsprong en berusten ze ooit op het kasteel van Huldenberg.

Verder moet het hiervoor vermelde archief van de familie Adornes eigenlijk beschouwd worden als een onderdeel van het conglomeraat de Thiennes-de Limburg Stirum. Dit familiearchief bestaat op zijn beurt uit drie delen, waarvan het voornaamste het zogenaamde 'fonds de Limburg Stirum' is, dat in 1946 in bewaring werd gegeven bij het

¹⁶ Over Delbaere, zie DEBRUYNE M., *Biografie van Joseph Delbaere*, in *Album Joseph Delbaere*, Rumbek, 1968, p. 11-16. en ASPESLAGH P., *Roeselaarse auteurs. Joseph Delbaere*, Roeselare, 2009.

¹⁷ Al deze stukken werden ondertussen gedigitaliseerd en getranscribeerd door een groep vrijwilligers van het stadsarchief Roeselare.

¹⁸ Voor een overzicht van de "notities" van Thierry de Limburg Stirum in Huldenberg, zie FRANCIS, *Tussen geschiedenis en politiek*, p. 121-127. Fragmenten van de Huldenbergse "codices" zijn uitgegeven: VAN HELMONT J., *Comitum de Limburg Stirum Codices Selecti*, Leuven, 2004; Van HELMONT J., *Codex 148. Comitum de Limburg Stirum*, Leuven, 2005.

stadsarchief Brugge door Henri de Limburg Stirum. Tussen 1980 en 1983 kocht het stadsarchief vervolgens diverse stukken aan die afkomstig waren uit het archief van de familie Adornes of dat van de familie de Draeck, die deze familie was opgevolgd. Latere aanwinsten vulden het 'fonds de Limburg Stirum' in het stadsarchief verder aan. Eveneens in 1980 kocht het Algemeen Rijksarchief bij een Brusselse antiquair veertien pakken familiearchief. Omdat ze verband houden met de families Adornes en de Draeck, werden ze overgebracht naar het Rijksarchief Brugge. Deze aanwinst werd virtueel geïntegreerd in de inventaris van het archief van de familie Adornes, met uitzondering van het archief dat betrekking heeft op de voorouders van barones Julie Marie Snoy et d'Oppuers (†1950), de echtgenote van Henri de Limburg Stirum.¹⁹

Zoals hiervoor werd aangetoond, is het archief van de families de Thiennes en de Limburg Stirum een schoolvoorbeeld van het Sinterklaassyndroom, dat familiearchieven typeert en waarbij deze worden opgesplitst, deels verkocht, onder diverse takken of verblijfplaatsen verdeeld of overgedragen aan diverse openbare archiefbewaarplaatsen. Zo is het archief van de prinselijke familie Arenberg, wellicht één van de belangrijkste familiearchieven in België, niet alleen in Brussel, Edingen en Leuven terug te vinden, maar net zo goed in Arras, Cambrai, Douai, Parijs, Düsseldorf, Koblenz, Osnabrück, Salzburg en Wenen.²⁰ Andere voorbeelden uit West-Vlaanderen zijn dearchieven van de families de Man en van Caloen en aanverwante, waarvan een gedeelte in het Rijksarchief Brugge terug te vinden is.

Het conglomeraat de Thiennes-de Limburg Stirum is niet alleen 'verminkt' door de verzamelwoede van Thierry en Henri de Limburg Stirum, ook daarvoor was de ordening al grondig verstoord en ging wellicht een groot deel van het archief verloren. De grote mobiliteit van de leden van de familie de Thiennes en hun vlucht naar Wenen op het einde van de achttiende eeuw verklaart dit gedeeltelijk. Zo vinden we op enkele vroeg negentiende-eeuwse stukken de notitie: "*papiers a moi seul relatifs aux pays bas et à y porter en cas de voyage*".²¹ Het gaat om correspondentie die de Thiennes voerde vanuit Wenen met zijn zaakwaarnemer in de Nederlanden.

Ook de Duitse bezetting van het kasteel tijdens de Eerste Wereldoorlog heeft rampzalige gevolgen gehad voor het familiearchief. Volgens Delbaere had Thierry de Limburg Stirum het 'kasteelarchief' goed geklasseerd, maar het "is tijdens de eerste wereldoorlog gedeeltelijk te kwiste gegaan en wat er van overbleef: vele duizenden documenten, is totaal dooreengekeerd geweest, zonder dat nog enig spoor van inventaris terug te vinden is. Sindsdien werd het nooit meer hergeklasseerd, wat doodjammer is, maar wat ook een reuzenwerk zou zijn, want de verwarring in deze massa documenten is niet beschrijfelijk".²² Ook Delbaere heeft echter bijgedragen tot de wanorde en de verspreiding die dearchieven van de families de Thiennes en de Limburg Stirum kenmerkt. Als heemkundige en vertrouweling van graaf Henri de Limburg Stirum had hij toegang tot het 'kasteelarchief' en deinsde hij er niet voor terug stukken die hem interesseerden te 'ontlenen' en aan zijn eigen verzameling toe te voegen.

¹⁹ GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes*, I, p. 5-6.

²⁰ VAN ACKER, *Familiearchief*, p. 22.

²¹ Oud nummer 682.

²² DELBAERE-DUMOULIN, *Kasteel en kasteelheren te Rumbeke*, p. 6.

Inhoud van het archief

De inhoud van het conglomeraat de Limburg Stirum de Thiennes is erg heterogeen en soms fragmentarisch. Een eerste onderdeel zijn de archieven van heerlijkheden die tijdens het ancien régime aan de familie de Thiennes toebehoorden. Het gaat meer bepaald om rekeningen, land- en renteboeken, wettelijke passeringen, ... Vooral van de heerlijkheden in Rumbleke, Passendale, Kaaster en Zwevegem bleven substantiële archiefreeksen bewaard. Een tweede, erg omvangrijk gedeelte van het archief bestaat uit (fragmenten van) procesdossiers over nalatenschappen. Vooral het proces over de 'verderding' van de lenen nagelaten door Louis Thomas de Thiennes heeft zijn sporen nagelaten. Het dossier bevat ettelijke pakken archief uit de periode 1720-1765. Een derde omvangrijk gedeelte van het conglomeraat wordt gevormd door de documentaire reeksen over enkele duizenden families, kerkelijke instellingen, ... In de mapjes per familie vinden we meestal genealogische aantekeningen van Thierry de Limburg Stirum terug, maar vaak ook oudere genealogieën, vaak met wapenschilden. Soms gaat het echt om familiearchief, zoals adelsbrieven of zogenaamde memorieboeken. Tot slot vinden we in het conglomeraat ook het archief van de vzw 'Vrienden van het kasteel van Rumbleke' terug, een vereniging die in de tweede helft onder impuls van graaf Guillaume de Limburg Stirum het kasteelpatrimonium trachtte te onderhouden en te herbestemmen, onder meer voor toeristische doeleinden.

Echte stukken van persoonlijke aard zijn in het conglomeraat eerder zeldzaam. Briefwisseling van de familie de Thiennes is er bijvoorbeeld amper. Ook de correspondentie van Thierry de Limburg Stirum is eerder fragmentarisch. Daarnaast vinden we heel wat aantekeningen voor bronnenuitgaven terug, vaak afschriften van originele archiefstukken.

Problemen inzake ordening en ontsluiting

De archiefgeschiedenis en de heterogeniteit van het conglomeraat de Limburg Stirum-de Thiennes bemoeilijkt de verdere ontsluiting ervan. Het spreekt voor zich dat de aanvulling van het conglomeraat met aanwinsten de afgelopen jaren de afronding van de inventarisatie gevoelig heeft vertraagd. Zo moesten de stukken afkomstig uit het Adornesdomein en uit de verzameling Delbaere, samen goed voor enkele strekkende meters archief, stuksgewijs beschreven worden en geïntegreerd worden in de inventaris. Bovendien vallen ook in de toekomst aanvullingen niet uit te sluiten.

Meer dan de eigenlijke beschrijving, is de ordening van het conglomeraat problematisch. De 'oude orde', als die er ooit al geweest is, werd volledig verstoord. De mobiliteit van de familie de Thiennes verklaart dit gedeeltelijk, maar wellicht is de oorzaak daarvan nog meer te zoeken in de documentaire benadering van Thierry en Henri de Limburg Stirum, de Duitse bezetting van het kasteel in 1914-1918 en de 'raadpleging' van het archief door heemkundige Delbaere. Het eigenlijke familiearchief de Thiennes is niet enkel erg onvolledig, het is ook volledig uit zijn context gerukt. Zowel Thierry en Henri de Limburg Stirum gebruikten archiefbescheiden als documentatie, terwijl Delbaere losse stukken ontleende. Het gevolg is dat er amper nog dossiers bewaard bleven, maar wel een gigantische hoeveelheid losse papieren. Vooral bij stukken die deel uitmaakten van procesdossiers stelt dat problemen. Met het oog op de procesvoering werden er namelijk eindeloos veel afschriften gemaakt van staten van goed en andere archivalia, waarvan het niet altijd meer duidelijk is wat de bedoeling daarvan was. Bovendien zijn de aangekochte en verzamelde stukken in het conglomeraat per definitie *Fremdkörper* die geen relatie hebben tot het eigenlijke familiearchief.

Als gevolg van het ontbreken van context en dossiervorming, is een stuksgewijze beschrijving van de stukken bijna de enige optie. Dit maakt ontsluiting van het conglomeraat erg arbeidsintensief. De inventarisatie vereist bovendien een erg brede kennis van context, gezien het zeer ruime chronologische, geografische en thematische bereik van de stukken.

Een rudimentair ordeningsschema van het conglomeraat ziet er als volgt uit, min of meer geïnspireerd op het model-archiefschema voor familiearchieven.²³

1. *Familiearchief de Thiennes*
 - 1.1. Stukken van genealogische aard
 - 1.2. Stukken van persoonlijke aard
 - 1.3. Stukken betreffende goederenbeheer en uitoefening van publieke rechten
2. *Familiearchief de Limburg Stirum*
 - 2.1. Stukken betreffende Thierry de Limburg Stirum
 - 2.2. Stukken betreffende Henri de Limburg Stirum
 - 2.3. Documentatie en andere verzamelde stukken
3. *Archief van de vzw Vrienden van het kasteel van Rumbek*

Familiearchief: *what's in a name?*

In het geval van het familiearchief de Thiennes-de Limburg Stirum verklaart de archiefgeschiedenis het gebrek aan homogeniteit en de lacunes in dit conglomeraat. Familiearchief is deels aangewend als (genealogische) documentatie en de verzamelde stukken lijken belangrijker en substantiëler dan het eigenlijke familiearchief. De 'typedocumenten' die we doorgaans in familiearchieven aantreffen, zoals adelsbrieven, genealogieën, memorieboeken, ... hebben voornamelijk betrekking op andere families. Dat alles maakt van dit conglomeraat een 'nachtmerrie voor de archivaris', maar deze situatie is zeker niet uitzonderlijk. Het gebrek aan oude orde, de heterogeniteit, lacunes, ... zijn zelfs typerend voor de meeste familiearchieven.

Familiearchieven dwingen de archivaris dan ook tot zelfreflectie. Hoe worden documenttypes die uit hun context zijn gehaald het best benaderd? Stuksgewijze beschrijving lijkt de enige oplossing, maar is dit wel realistisch of zelfs wenselijk? Is het zinvol om op zoek te gaan naar een 'oude orde' of is het eerder opportuun om de documentaire benadering over te nemen? Inventarisatie lijkt steeds minder tot het takenpakket van de hedendaagse archivaris te behoren. Een kosten-batenanalyse dringt zich dan ook op, waarbij zich de vraag stelt of arbeidsintensieve ontsluiting wel te verantwoorden is. Bovendien is een stuksgewijze ontsluiting niet noodzakelijk wat de gebruiker verwacht. Wie een familiearchief wil raadplegen vanuit een genealogische insteek, is vooral op zoek naar familienamen, maar heeft bijvoorbeeld minder boodschap aan redactionele vormen van losse stukken. De documentaire benadering die Thierry en Henri de Limburg Stirum voor ogen hadden is voor deze categorie gebruikers de meest voor de hand liggende. Een pragmatische oplossing voor familiearchieven dringt zich dan ook op, waarbij de archivaris zijn theoretische en principiële principes – noodgedwongen – aan de kant schuift.

²³ COPPENS H., *De ontsluiting van archieven. Richtlijnen en aanbevelingen voor de ordening en beschrijving van archieven in het Rijksarchief (Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de provinciën. Miscellanea Archivistica. Manuale*, 21), Brussel, 1997, p. 476-484.

Misschien is het daarom tijd om de benadering door Muller, Feith en Fruin te rehabiliteren. Ten onrechte werd hun omschrijving van familiearchieven vooral als een gebrek aan waardering geïnterpreteerd, terwijl het hen er in de eerste plaats om ging om het onderscheid met andere archieven te duiden. Terecht stelden ze dat de 'regels van gewone archieven' hier niet kunnen toegepast worden. De krampachtige pogingen van archivariissen om op zoek te gaan naar de 'oude orde' en het herkomstbeginsel toe te passen op familiearchieven strekken niet noodzakelijk tot navolging. Wie de gepubliceerde inventarissen van familiearchieven met een kritisch oog bekijkt, kan niet blind zijn voor de compromissen die archivariissen hebben moeten sluiten bij de ordening ervan, en die vaak ingaan tegen de principes van de archiefwetenschap.²⁴ Wie de eigenheid van familiearchieven erkent, moet zich daarom ook overgeven aan de documentaire ontsluiting van dit soort conglomeraten.

²⁴ Een klassiek voorbeeld zijn de zogenaamde nalatenschapsdossiers, die doorgaans bij de overledene in kwestie worden ondergebracht, maar waarvan de overledene uiteraard niet de archiefvormer kan zijn: VAN ACKER, *Familiearchief*, p. 28-29.

Deze bundel verkent de rijkdom en complexiteit van documenttypes die ontstonden in stedelijke en familiale context in de vroegmoderne tijd. Vanuit een brontypologische benadering onderzoeken de bijdragen hoe uiteenlopende documenten – zoals stadsrekeningen, schepenregisters, resolutieboeken, brievenkopijboeken en receptenschriftjes – vorm kregen, gebruikt en bewaard werden, en hoe hun betekenis evolueerde doorheen de tijd. Documenten worden daarbij niet los van hun context bestudeerd, maar als onderdelen van bredere administratieve praktijken en maatschappelijke processen. Aandacht gaat uit naar de sociale en politieke omstandigheden waarin documenten werden opgesteld, hergebruikt of geherstructureerd, en naar de keuzes die archiefvormers, -beheerders en latere generaties maakten in functie van selectie, bewaring, ordening en ontsluiting.

De bijdragen in deze bundel kwamen tot stand naar aanleiding van twee studiedagen die in 2019 door het Rijksarchief werden georganiseerd in het kader van het BRAIN-be project TEMAS (Thesaurus of Early Modern Archival Sources). Ze illustreren hoe brontypologisch onderzoek bijdraagt aan een dieper inzicht in de historische en sociale context van archiefdocumenten, én hoe de combinatie van verschillende documenttypes nieuwe perspectieven kan openen, ook binnen multidisciplinair onderzoek.

Illustratie op de omslag: Trompe l'oeil-schilderij van Cornelis Brisé, 'Documenten betreffende de Thesaurie der Stad Amsterdam', 1656 (Amsterdam Museum, SA 3024).

